

MILLIY LIBOSLAR QADRIYATLARDAN SO'ZLAYDILAR

G'oyibova Zebiniso

*Qashqadarya viloyati Ko'kdala tuman 1-son kasb hunar
maktabi Ishlab chiqarish ta'lim ustasi*

Sultonova Maqsuda

Maxsus fan o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada milliy qadriyatimizning eng asosiy ko'rinishlaridan biri milliy liboslar haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Qadriyat, ma'naviyat, madaniyat, kiyim-kechak, o'zbek kiyimlar, libos, koylak, chopon.*

Odamning shakl-u shamoyili, bo'y-basti, ko'rinishi, jussasi, tusi, ko'z qarashlari, ovozi, tarovati, xullas, ichki va tashqi dunyosi u tavallud topgan, unib-o'sgan va kamolotga yetgan joyga monand bo'ladi. Yetti iqlim kishilari yetti xildir. Demak, odam o'z vatanining bir zarrasidir. Bizning har birimiz o'z yurtimizning bir zarrasimiz. Biz qayerda bo'lmaylik, o'zbekligimizni o'z tashqi qiyofamiz, so'zimiz bilan ifoda etamiz. Shunday ekan, bizning kiyinish madaniyatimiz ma'naviyatimiz ko'zgidir. O'zbek xalqining o'tmishdagi kiyim-kechaklari bilan bog'liq ma'lumotlarni arxeologik qazilmalar jarayonida topilgan qadimiy katta devoriy suratlar, turli buyumlarga tushirilgan tasvirlar, o'rta asrlardagi kitob miniatyuralari beradi. O'rta asrlarga oid miniatyuralar o'zbek kiyimlarining o'ziga xos uslubi, ya'ni tipi shakllanganligi va ular keyingi davrgacha saqlanganligini ko'rsatuvchi noyob namunalardir. Xalqning kiyim-kechaklaridagi o'zgarishlar, asosan, XX asr boshlarida sezilarli ravishda namoyon bo'ladi va undagi transformasiya, asosan, shaharlarda ochiq ko'zga tashlanadi.

Liboslar – har bir xalq tarixi bilan uzviy bog'liq bo'lib, u milliy o'ziga xoslikni aks ettiradi. Liboslar turli etnik belgilari bilan ham ajralib turadi. Dunyo tarixida kiyim insoniyat taraqqiyotining eng qadim davrlarida, ya'ni 40-25 ming yil ilgari paydo bo'lgan bo'lib, ularda xalqning moddiy ahvoli, kishilarning didi, go'zallik va nafosatga bo'lgan intilishlari yaqqol namoyon bo'ladi. Mintaqamizdagi iqlim, shart-sharoit va ko'p yillik tarixga ega e'tiqodimiz asosida o'ziga xos milliy liboslarimiz shakllanib kelgan. Milliy liboslarimiz nafaqat millatimiz ko'rkini, balki ma'naviy mafkuralarimizni va dunyo tamaddunida tutgan o'rnimizni ham namoyon etadi. Bugungi kunda mana shu uzoq tarixni bosib o'tgan, ajdodlarimiz mafkurasi va dunyoqarashi haqida so'zlaydigan milliy liboslarimizni saqlab qolish va targ'ib etish milliylikimizni saqlab qolish demakdir.

Bu borada Yurtboshimizning «Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir. Biz yangi O'zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi – bozor tamoyillariga

asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi – ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma’naviyat», degan so’zlarini alohida ta’kidlash o’rinli.

An’anaviy o’zbek libosi asosan, ustki ko’ylak, ishton va chopondan, boshga do’ppi, oyoqqa mahsi-kalish yoki etikdan iborat bo’lgan. Erkak-ayol va bolalar kiyimlari bichimining deyarli bir xilligi ularning qadimiyligidan darak beradi. Bunday liboslar oddiy usulda, ba’zan qaychisiz va ulgusiz, yaxlit matodan yirtib tikilgan. Bir parcha gazlamani 2 ga buklab yelka tomoniga ko’ndalangga 2 yeng bilan bir parcha to’rt burchak xishtak (qo’ltig’iga solingan)ni tikib qo’yilavergan. Erkaklarning an’anaviy yaktak ko’ylagi uzunligi tizzagacha, ayollar va qizlarniki to’pig’igacha bo’lgan. Farg’ona vodiysida yaktak xildagi erkaklar ko’ylagining qiyiq joyi vertikaliga (yirmochi) belgacha etsa, yana bir turining yirmochisi gorizontal holda bir egnidan ikkinchisiga qiyib cho’zilgan. Har ikki turda ham uzunasiga yoqa o’rnatilgan.

Buxoro, Samarqand, Qo’qon, Marg’ilon, Namangan va boshqa shaharlarda an’anaviy o’zbek ipak (kanovuz, shoyi, xonatlas), nimshoyi (beqasam, banoras, adras) gazlamalardan tikilgan turfa kiyimlar boy-badavlat kishilar orasida rasm bo’lgan. Quyida mana shu matolarning ayrimlariga ta’rif beramiz.

Beqasam - yo’l-yo’l gazmol bo’lib undan erkak, ayol va bolalar uchun kundalik kiyiladigan to’nlr, ko’rpa-ko’rpachalar tikishda foydalanilgan.

Banoras - beqasamdan rang turlari bilan farqlanib, undan ayollarning ustki kiyimi bo’lmish paranji tikilgan.

Parpasha - beqasamdan qalinroq mato bo’lib, u paranji, shuningdek, chopon tikishda ishlatilgan.

Adras - abr iplar bilan gul solingan nimshoyi gazmol. Shuningdek, kanovuz, shoyi, xonatlas, guldor kimxob, duxoba kabilar ham keng qo’llanilgan.

Shoyi va nimshoyi matolar - beqasam, adras, yakruyo, kaltak shoyi, tovlanma shoyi, abrshoyi turli-tuman gullar solingan.

O’zbek xalqi ming yillar davomida shakllanib, sayqallanib kelayotgan boy madaniyatga ega. Madaniyat o’zida moddiy va ma’naviy boyliklarni mujassam etadi. Moddiy madaniyat inson hayot faoliyatining barcha jabhalarini qamrab olgan holda, uning qobiliyatlari va ijodkorligining natijasi sifatida inson tomonidan yaratilgan moddiy ne’matlarni o’zida namoyon etadi. Ma’naviy madaniyat esa bilim, estetik qadriyatlar, xulq-atvor normalari, dunyoqarash, axloq, diniy e’tiqodimiz, an’analarimizni qamrab oladi. Moddiy va ma’naviy madaniyatning bir ko’rinishi sifatida milliy liboslar shu qadar ko’p qirrali va noyob hodisa bo’lib, u xalqning etnik tarixi va madaniyatini, o’ziga xos estetik qarashlari, didi va an’analarini o’zida aks ettiradi. Til madaniyati, xalq og’zaki ijodi, an’ana va urf-odatlar bilan birga milliy liboslar ma’lum bir millatning muayyan hayot tarzi haqida e’tiborli ma’lumotlar beradi.

An’anaviy milliy liboslar o’ziga xos belgi, timsol sifatida ma’lum bir ma’noga ega bo’lishi mumkin. Bular amaliy, utilitar, estetik, yosh, ijtimoiy-jins (turmushga chiqqan ayol libosi) va u bilan chambarchas bog’liq bo’lgan axloqiy funktsiya, shuningdek,

bayramona libos, marosimlar uchun, kasbiga bog'liq bo'lgan, diniy liboslarni ajratib ko'rsatadi. Liboslarda inson yashagan joy va zamon, uning hayoti, turmushidagi quvonchli yoxud qayg'uli kunlari aks etadi. Milliy liboslar muayyan madaniyatning o'ziga xos xususiyatlarini ifodalovchi ijtimoiy belgi sifatida madaniyatlarning o'zaro ta'siri va moslashuvchanligini ta'minlaydi, va shu bilan birga, turli davrlarda turli etnik guruhlarining madaniyatlar muloqotini amalga oshiruvda vositachi bo'lib, ushbu madaniyat uchun muhim bo'lgan muayyan axborot assimilyatsiyasini tashkil qiladi.

O'zbekistonning turli mintaqalaridagi liboslar bir-biridan farq qiladi. SHu ma'noda o'zbek liboslarini quyidagi mintaqalarga bo'linadi: Toshkent-Farg'ona, Buxoro-Samarqand, Qashqadaryo-Surxondaryo.

Bugungi kun zamonaviy o'zbek liboslari shaklan katta o'zgarishlarga uchragan bo'lsa-da, an'anaviy bichim yangi ko'rinishlarda yashashda davom etmoqda. Ayniqsa mustaqillik yillarida milliy xunarmandchilikka bo'lgan e'tiborning kuchayishi milliy mato to'quvchiligining gurkirab rivojlanishiga turtki bo'ldi. Natijada milliy matolardan turli bichim va shaklda tikilgan liboslar kundalik va bashang liboslar qatoridan o'rin olib, an'ana va qadriyatlar asrlar osha yashab qolishini yana bir bor tasdiqladi. Hozirgi kunda kiyinish madaniyati-ma'naviyatimizni aks ettiruvchi omillardan biri hisoblanib, yoshlarning, ayniqsa, qizlarning kiyinish madaniyati ko'pchilik e'tiborida. Shunday ekan, ularning qalbida milliy urf-odat, an'analarga mexr uyg'otish, qizlarni "zamonaviy" deb atalmish ochiq-sochiq kiyinishdan asrash, ya'ni kiyinish odobiga rioya qilishga o'rgatish, ularning estetik didini o'stirish dolzarb mavzulardan xisoblanadi. Milliy liboslarimizni qadrlash va targ'ib qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning to'ng'ich qizi Saida Mirziyoyeva o'zbek va qoraqalpoq tarixiga oid an'anaviy milliy etno-liboslarda tushgan fotolavhalarini namoyish etdi. Milliy libosimizda xalqimizning ming asrlik o'tmishi, qadimiy urf-odat va an'analari, didi, estetik qarashlari shuningdek o'ziga xos xususiyatlari mujassam. Milliy liboslarimizda yoshlarga xos ibo va hayo aks etgan. Ayniqsa, ayollarimizning milliy liboslari masalasida biz xech ikkilanmasdan o'z milliylik xususiyatlarimizni targ'ib etishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Islom Karimov. "yuksak ma'naviyat yengilmas kuch" toshkent Ma'naviyat 2008
2. Shavkat Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. To'shkwnt O'zbekiston 2017
3. Milliy istiqlol goyasi va manaviyat asoslari Manaviyat 2015
4. Uz.denometr. com. Milliy istiqlol goyalarining tiklanishi va rivojlanishi
5. "O'ZBEK MILLIY ETNO-LIBOSLARI TARIXIGA BIR NAZAR" Mirzaeva Shaxrinsa "Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal Volume 3 Issue 1 / March 2022